

УДК 373.5.015.31:7

*Анна Машенко,
м.Київ*

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ В ПОЗАШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

У статті розкривається зв'язок між особливостями діяльності музичних колективів закладів позашкільної освіти та пріоритетністю застосування в них методів формування музично-естетичної компетентності дітей підліткового віку. Доводиться, що найкращі результати при цьому досягаються шляхом комплексної реалізації мотиваційно-стимулюючих і особистісно-орієнтованих груп методів, їхньої діалектичної єдності з інноваційними та інтерактивними підходами до організації та проведення навчально-виховного процесу.

***Ключові слова:** позашкільна освіта, музично-естетична компетентність підлітків, музично-стимулюючий метод, метод музично-емоційної дії, метод успіху, метод особистісно-орієнтованого навчання, метод організації практичної музичної діяльності, метод організації ціннісно-сислової діяльності, інноваційне навчання.*

Постановка проблеми. Перехід освіти на засади компетентнісного підходу є нагальною потребою й вимогою сьогодення. Це стосується й формування музично-естетичної компетентності молодого покоління. Підлітковий вік є ключовим в естетичному вихованні та розвитку особистості, бо в основній школі завершується цілеспрямований процес загальної музичної освіти. Важлива роль у вирішенні завдань мистецького навчання належить закладам позашкільної освіти. Порівняно з методикою навчання музики в основній школі в педагогіці позашкільної освіти значно менше уваги надається методам формування музично-естетичної компетентності підлітків.

Мета статті – розкрити зміст методів формування музично-естетичної компетентності підлітків у позашкільній освіті.

Виклад основного матеріалу. У сучасній педагогічній науці переважає думка про те, що визначення мети, змісту, форм і методів роботи закладів позашкільної освіти має впливати із завдань формування компетентності особистості [3, с. 165].

Стосовно діяльності підліткових музичних установ і колективів це означає, що навчання гри на музичному інструменті та співу має підпорядковуватися розвитку в учнів музично-естетичної компетентності, тобто досягненню ними інтегрованої здатності поєднувати музичні знання, уміння, навички при виконанні творів, аналізі їхньої цінності відповідно до загальнолюдських і національних цінностей і власного музичного смаку, музикуванні в житті та, можливо, майбутній фаховій діяльності. Як зазначає В. Крюкова, «завдання викладача не тільки передати учневі певну суму знань, розвинути необхідні вміння й навички, але й створити умови для широкого розвитку молодого музиканта» [7, с. 14]. Дана вимога диктує вибір відповідних дидактичних методів.

Музична педагогіка (А. Корнієнко, М. Мартинюк, Г. Падалка, І. Пустовіт та ін.) доводить важливість музично-стимулюючих методів. На нашу думку, у позашкільній музичній освіті вони мають домінувати, адже використання таких методів є запорукою добровільного вступу підлітків у музичні колективи позашкільних закладів, а згодом – розвиток стійких мотивів та інтересів до участі в їхній роботі. Сутність стимулювання музичної діяльності в системі позашкільної освіти полягає у створенні музично-емоційної творчої атмосфери, яка б відповідала естетичним потребам учнів основної школи.

Ефективність методу музично-емоційної дії виявляється з першого заняття. Він має чимало варіантів проведення, головне, щоб новачки емоційно відчували, що вони прийшли до колективу, де зможуть задовольнити свої музичні інтереси. Так, розучування творів шляхом неодноразового повторювання має включати нові прийоми, щоб на кожному занятті діти у знайомих мелодіях відкривали невідомі інтонації. У такий спосіб підлітки постійно переконуються в багатогранності музичного мистецтва, його часовій природі [4, с. 15]. Це залежить від уміння наставника виражати особистісне ставлення до музичного твору у процесі власного виконання, в образному слові та виразному диригентському жесті [5, с. 18].

У формуванні музично-естетичної компетентності підлітків важливу роль відіграє метод створення ситуації успіху.

Переживання успіху викликає позитивне ставлення до своєї діяльності, стимулює до подальшої наполегливої праці по оволодінню інструментом і голосом, до пошуку творчого вирішення нових проблем [8, с. 29]. Так, успішні концертні виступи, участь у конкурсах і фестивалях, особливо з переможним фіналом, викликають у підлітків почуття власної гідності, пов'язане з участю в музичному колективі.

Стимулюванню дітей до кращого виконання музичних творів сприяє репертуар, що відповідає їх інтересам. Якщо в колективі початківців педагог пропонує твори, то у «зрілому» хорі або оркестрі можливий вибір репертуару, його обговорення, що стимулює самостійний пошук підлітками улюблених творів у подальшому житті. За пропозицією учасників музичного колективу можна провести концерт у загальноосвітніх школах. Практичне втілення цього проекту (метод кейсу) активізує процес емоційного та естетичного пізнання творів музичного мистецтва, формування особистого естетичного досвіду та збагачує фонд художнього настрою.

Серед найперспективніших методів формування компетентностей учнів у закладах позашкільної освіти сучасна педагогіка виокремлює особистісно-орієнтовані методики. Вони характеризуються двома головними рисами: 1) визнання пріоритетом урахування індивідуальності всіх учасників навчально-виховного процесу; 2) створення необхідних і достатніх умов для розвитку й самореалізації особистості учня [1, с. 16].

У позашкільних навчальних закладах завжди є умови для індивідуальних взаємин «педагог-вихованець». Це, перш за все, стосується індивідуального навчання гри на музичному інструменті та вокалу. У школах початкової музичної освіти є невичерпні можливості для досконалого пізнання особистості учня на уроках сольфеджіо або музичної літератури, де заняття проводяться невеликими стабільними групами. Деякі види гуртків у позашкільних закладах (наприклад, вокально-інструментальні ансамблі) теж малочисленні, тому мають умови для реалізації особистісно-орієнтованого підходу. У великих колективах керівники працюють індивідуально із солістами хорів, із частинами колективів (хорові партії, інструментальні

групи), отже, можуть вивчати індивідуальні особливості кожного учасника, а значить, впливати на формування їхньої музично-естетичної компетентності.

Диференційованість і цілісність застосування мотиваційно-стимулюючих та особистісно-орієнтованих методів у музичних колективах позашкільних закладів забезпечує інноваційний підхід, спрямований на конкретний результат, індивідуалізацію, мотивацію життєвих перспектив, психологізацію виховання. На нашу думку, праві ті, хто визначає інноваційне навчання як зорієнтовану на динамічні зміни в суспільстві навчально-виховну діяльність, яка ґрунтується на розвиткові різних форм мислення, творчих здібностей, стійких соціально-адаптаційних можливостей особистості [9, с. 86]. Така особистість здатна до постійної переоцінки цінностей, налаштована на активні, конструктивні дії у нестандартних ситуаціях, тобто вона має різні компетентності. Інноваційний підхід реалізується через застосування певних груп методів. Рамки даної статі дозволяють проаналізувати їх стисло.

Методи організації пізнавальної діяльності включають певні прийоми, способи (вербальні, наочні, словесно-друковані, пояснювально-ілюстративні та ін.), за допомогою яких педагог спрямовує увагу дітей на сприйняття нового матеріалу на відтворювальному та частково на перетворювальному рівнях. Так, приступаючи до розучування з учнями п'єси, викладач пояснює її зміст, програючи окремі фрагменти. Словесно-друкованою наочністю при цьому є нотний текст. Водночас педагог перевіряє вміння учня читати ноти, знання музичних термінів. Важливо викликати у вихованця інтерес до даної музики, до її художніх образів, а також бажання грати чи співати саме цей твір. При виконанні твору хором, оркестром, ансамблем теж треба домагатися, щоб кожен учасник колективу зрозумів сенс виконуваної музики, своє місце в гармонійному звучанні.

Метод організації практичної діяльності спрямований на реалізацію розвивального навчання – оволодіння способами предметної діяльності. Провідним прийомом тут є організація виконання учнями вправ, а основним засобом – система практичних завдань. Умови ефективності застосування цього методу – поетапність виконання. Ці етапи можна зобразити так:

пояснення, як треба виконувати музичну вправу або частину тексту, а учень повторює її кілька разів; наставник оцінює виконане, аналізує й демонструє, як краще виконати дану музичну дію; організовує повторне виконання. Вчитель має фіксувати в пам'яті, як відбувається засвоєння тексту твору солістом чи колективом.

Методи організації творчо-пошукової активності відомі в літературі як проблемне навчання (Л. Данилов, Д. Ельконін, Б. Єсіпов, І. Лернер, А. Матюшкін, М. Скаткін та ін.). Відносно особистісно-орієнтованого навчання, у тому числі й естетичного, метод розкрито у працях І. Беха [2]. Пошукова активність особистості необхідна для адаптації її до життя, успішного входження у світ музики. У музичній освіті пошуки нового у виконанні тексту є запорукою музичної майстерності.

Пошуково-творча діяльність учнів активізується через створення проблемної ситуації, яка містить суперечність між знанням і незнанням, умінням і невмінням. Спільно шукаючи істину, підлітки значно збільшують свою активність. Даний метод доречний на уроках музичної літератури та сольфеджіо у школах початкової музичної освіти. Але не тільки. Проблема ситуація може виникнути при виконанні музичного твору, коли учень усвідомлює недостатність власних знань, навичок, тому він повинен самостійно здобувати нові, підвищувати нотну грамотність, повторювати тренувальні вправи на інструменті чи голосом. Зауважимо, що проблемне завдання має відповідати можливостям учнів [6, с. 13].

Методика навчання в початкових музичних школах передбачає виконання учнями творчих завдань, як-то: скласти мелодію, яка б відповідала засвоєному на уроці певному музичному жанру (вальсу, маршу, менуету, колісковій, польці тощо); підібрати акомпанемент або скласти текст до пісні. Кращі творчі роботи за визначенням групи вносяться до спеціального композиторського альбому. Йдеться не про навчання композиторської діяльності, а про вияв творчих потягів; навіть маленькі успіхи у їх реалізації спонукають учня до подальшого розкриття своїх музичних здібностей.

Закономірним у формуванні музично-естетичної компетентності учнів основної школи є застосування методу організації ціннісно-сислової діяльності. Визначення не тільки розумом, але й почуттями своєї аксіологічної позиції щодо краси музики забезпечує самостійний вибір між високохудожніми творами і п'єсами-одноденками, які не сприяють розвитку духовності та музичної культури особистості.

Всі вищеназвані методи дають позитивний результат, коли реалізуються стосовно конкретного підлітка і в комплексі. В їхній основі має бути діалог. У музичному вихованні особливістю педагогічного діалогу є те, що він включає трьох учасників: педагог – музикант – учень. Учителю і вихованцю спілкуються не просто відносно музики, а через неї. Музикант об'єднує їх спільною дією та інтересом. Діалогічне навчання передбачає застосування музичних ігор, методів аналітичного сприймання музики, емоційно-художньої інтерпретації, інтегративного співставлення, евристичних та ін.

Висновки. Отже, специфіка діяльності музичних колективів і закладів позашкільної освіти ґрунтується на добровільності участі учнів, варіативності й гнучкості організації гуртків, навчальних програм і планів, що зумовлює особливості методів формування музично-естетичної компетентності підлітків. Для цієї сфери музично-естетичної освіти пріоритетними є дві групи методів: мотиваційно-стимулюючі та особистісно-орієнтовані. Застосування їх у контексті реалізації інноваційного та інтерактивного навчання дає позитивні результати. Їх діалектичне поєднання на практиці є запорукою вирішення проблем становлення такої особистості, яка б мала музично-естетичну компетентність як важливу складову духовності.

Список використаної літератури

1. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Р. Бернс; [пер. с англ. под ред. В. Я. Пилиповского]. – М. : Прогресс, 1986. – 422 с.
2. Бех І. Д. Особистісно-орієнтоване навчання / І. Д. Бех. – К. : Ін-т змісту і методів навчання, 1998. – 192 с.
3. Биковська О. В. Стратегічні напрямки розвитку позашкільної освіти / О. В. Биковська // Позашкільна освіта в Україні / [за ред. О. В. Биковської]. – К. : ІУБАКІН, 2006. – 224 с.

4. Дмитриева Л. Г. Методика музыкального воспитания в школе : учебн. пособие / Л. Г. Дмитриева, Н. М. Черноиваненко. – М. : Просвещение, 1987. – 207 с.
5. Дорошенко Т. Методи навчання сприймання музики / Т. Дорошенко // Початкова школа. – 2003. – №6. – С. 18-20.
6. Ильницкая И. А. Проблемные ситуации и пути их создания на уроке / И. А. Ильницкая. – М. : Знание, 1985. – 140 с.
7. Крюкова В. В. Музыкальная педагогика / В. В. Крюкова. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2002. – 288 с.
8. Литвинова Н. І. Підготовка майбутніх педагогів до роботи з обдарованою молоддю / Н. І. Литвинова // Теоретичні і практичні проблеми підготовки профшколи до впровадження інноваційних та інформаційних технологій навчання. – К. : [Б. в.], 2001. – С. 24-30.
9. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність / В. В. Химинець. – Тернопіль : Мандрівець, 2009. – 360 с.

Анна Мащенко

МЕТОДЫ ФОРМИРОВАНИЯ МУЗЫКАЛЬНО-ЭСТЕТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ ОСНОВНОЙ ШКОЛЫ ВО ВНЕШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

В статье раскрывается связь между особенностями деятельности музыкальных коллективов внешкольных учреждений и приоритетностью применения в них методов формирования музыкально-эстетической компетентности подростков. Доказывается, что лучшие результаты при этом достигаются путем комплексной реализации мотивационно-стимулирующих и личностно-ориентированных групп методов в диалектическом единстве с инновационными и интерактивными подходами к организации и проведению учебно-воспитательного процесса.

Ключевые слова: *внешкольное образование, музыкально-эстетическая компетентность подростков, музыкально-стимулирующие метод, метод музыкально-эмоционального воздействия, ситуация успеха, методы личностно-ориентированного обучения, метод организации практической музыкальной деятельности, метод организации ценностно-смысловой деятельности, инновационное обучение.*

Anna Mashchenko

PRIORITY OF USING MUSICAL AESTHETIC COMPETENCE WHILE FORMING METHODS OF PUPILS IN EXTRACURRICULAR EDUCATION

The article clarifies the nature and content of musical and aesthetic competence and, based on this, the basic principles of its formation in adolescents covered by system activities of the school education in Ukraine, which is regarded as a complementary to the secondary, and sometimes advancing. Music and aesthetic teens' competence forms both in efforts of secondary school and adult education. The question: «What are the features' principles of work in out-of-school institutions for

the establishment of music and aesthetic competence of students of this age?». The relevance of research caused by need in deeper theoretical understanding of various aspects of competence approach, as a basis for reforming the educational and upbringing process in modern conditions.

The purpose of the article essence and content of principles methods that make up foundation methods of the educational process in out-of-school education, directed at the affirmation to musical and aesthetic competence of teens' students.

In foreign and domestic literature we meet a lot of definitions of competence (Bader R., Beh I., Bibik N., Hutorskoy A., Mertens D., Raven J., Savchenko O., Shelton A. etc.). Despite some differences in the meaning of this definition, we have found also common features: ability, willingness to the subject effectively organize knowledge, abilities, skills, experience for setting and achieving goals. There are key competencies, including general cultural, which includes musical and aesthetic as one of the branches. In our research, we follow the general approach to competence which defines the essence of "musical aesthetic competence" concept. The essence of the musical and aesthetic competence lies in its individual capacity, readiness and real opportunities to accept, integrate and experience the beauty of musical works, play (or create) it practical with understanding of the importance of this type of activity in the social and individual spheres of life, in different social relations.

The principle of national focus in education including knowledge of Ukrainian folk songs, works of local composers, ability to perform it (singing or with the help of instrument), feel their beauty, bringing together with their nationality, and therefore with themselves. It helps to develop the ability to preserve their national identity, to understand music as an integral part of spirituality of the Ukrainian people. Ukraine is a country, which is home to several dozen ethnic groups, or so-called minorities. The Constitution of Ukraine declares that the country supports, creates conditions for the development of their national identity. Representatives of these peoples and ethnic groups should not feel reduced in their rights. Therefore, in areas where contact populated by national minorities in non-school institutions should be created special creative teams under national direction. At presence of choir, band, orchestra, etc., several participants of certain nationalities their national works should be included in repertoire. However, all teenagers, members of the creative teams must be able to sing in Ukrainian language, perform Ukrainian music to feel the citizens of Ukraine, to be part of Ukrainian nation, formed as a patriot for all ethnic homeland.

Keywords: *competence, musical and aesthetic competence, principles, methods, national orientation, culture, responsibility, humanity, teenager, person, individual, personal orientation, musical taste.*

References

1. Burns, R. B. *Self-Concept Development and Education*. Holt, Rinehart & Winston (Russ. Per. V. Ja. Pilipovskij (1986) *Razvytye Ya-kontseptsyy y vospytanye*, Moscow, Prohress), 422 p. (in Russian).
2. Bekh, I. D. (1998) *Osobystisno-oriientovane navchannia* [Personality-oriented education], Kyiv, In-t zmistu i metodiv navchannia, 192 p. (in Ukrainian).

3. Bykovska, O. V. (2006) *Stratehichni napriamky rozvytku pozashkilnoi osvity* [The strategic directions of development of extracurricular education]. In: Bykovska, O. V. (Eds.) *Pozashkilna osvita v Ukraini* [Extracurricular education in Ukraine], Kyiv, IUBAKIN, 224 p. (in Ukrainian).
4. Dmytryeva, L. H., Chernoyvalenko, N. M. (1987) *Metodyka muzykal'noho vospytannya v shkole* [Technique of musical education at school], Moscow, Prosveshchenye, 207 p. (in Russian).
5. Doroshenko T. (2003) *Metody navchannia sprymannya muzyky* [Teaching methods of music perception]. In: *Pochatkova shkola* [Elementary School], Vol. 6, Kyiv, pp. 18-20 (in Ukrainian).
6. Yl'nytskaya Y. A. (1985) *Problemye sytuatsyy y puty ykh sozdannya na uroke* [Problem situations and ways to create them in the classroom], Moscow, Znanye, 140 p. (in Russian).
7. Kryukova, V. V. (2002) *Muzykal'naya pedahohyka* [Music Pedagogy], Rostov-na-Donu, Fenyks, 288 p. (in Russian).
8. Lytvynova, N. I. (2001) *Pidhotovka maibutnih pedahohiv z obdarovanoi moloddiu* [Training future teachers to work with gifted youth]. In: *Teoretychni i praktychni problemy pidhotovky profesionaliv do vprovadzhennya innovatsiinykh ta informatsiinykh tehnolohiy navchannia* [Theoretical and practical problems of preparation for school professor and implementation of innovative information of technology training], Kyiv, pp 29-33 (in Ukrainian).
9. Khymynets, V. V. (2009) *Innovatsiina osvitalia diialnist* [Innovative educational activities], Ternopil, Mandrivets, 360 p. (in Ukrainian).

Одержано 15.10.2015 р.